

великого русского живого языка: В 4-х т. – М., 1881. – Т. II. – 779 с. 5. *Даль В.* Толковый словарь великого русского живого языка: В 4-х т. – М., 1882. – Т. IV. – 683 с. 6. *Ершов А. Д.* Международные таможенные отношения: Учеб. пособие. – С-Пб.: Знание, 2000. – 207 с. 7. Законодательные акты Русского государства второй половины XVI – первой половины XVII века.: Тексты / Под ред. *Н. Е. Носова.* – Л.: Наука, 1986. – 262 с. 8. *Кивалов С.В.* Средства осуществления таможенной политики Украины. – Одесса, 1995. – 72 с. 9. *Кивалов С. В.* Організаційно-правові основи митної справи в Україні: Автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук. – Одеса, 1996. – 50 с. 10. *Мазур А. В.* Загальні засади митного контролю: поняття, класифікація, форми // Проб. законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. *В. Я. Тацій.* - Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. – Вип. 46. – С. 136-140. 11. *Настюк В. Я.* Держмитслужба України – провідний орган у забезпеченні реалізації митної політики // Митна справа. – 2002. – № 1. – С. 49-53. 12. *Настюк В. Я., Шульга М. Г.* Митне право України: Навч. посібник. – Харків, 2001. – 114 с. 13. Основы внешнеэкономических знаний: Учебник для экон. обр. / Под ред. *И. П. Фоминского.* – М.: МО, 1990. – 560 с. 14. *Пахомов С. И.* Митний контроль як засіб забезпечення митної справи (адміністративно-правовий аспект): Дис... канд. юрид. наук. – Одеса, 1997. 15. *Саноровский К. К.* Таможенное право в Украине: Учеб. пособие для студ. юрид. вузов и фак. – К.: Вентури, 2000. – 208 с.

Надійшла до редакції 14.10. 2003 р.

УДК 343.1

*М. А. Погорецький, канд. юрид. наук, доцент
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

РОЗШУК І ЙОГО МІСЦЕ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В 1917-1925 РОКАХ

Оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД) відіграє важливу роль у боротьбі зі злочинністю. Проте на сьогодні питання її сутності й місця в кримінальному процесі є дискусійним як у теорії ОРД, так і в теорії кримінального процесу та криміналістики. Важливим є звернення до історичного періоду 1917–1925 рр., завдяки чому можна прослідити еволюцію зазначеного питання, адже саме в цей час зароджувалися як наукові, так і практичні підходи до його вирішення, які мають вплив і на сьогоднішній стан проблеми і які можна використати в сучасній теорії, законодавстві та практиці.

Окремим аспектам становлення, сутності й місця розшуку в кримінальному процесі в цей період присвячено праці *Л. М. Маймескулова, К. М. Ольшевського, В. П. Портнова, А. Й. Рогожина, О. І. Сабурова, В. В. Сташиса, В. М. Чисникова, Н. Ф. Чистякова, О. Ю. Шумилова, І.М. Якимова та ін.* [Див.: 10; 13; 17; 18; 26; 27; 28; 29; 30; 31]. Деякі з них мають ідеологічне навантаження (причому ті, що видані як за радянської доби, так і в теперішній час), а тому потребують критичного осмислення. Однак окремого наукового дослідження, спеціально при-

свяченого сутності розшуку та його місце в кримінальному процесі в досліджуваний період, ані у вітчизняній, ані в зарубіжній літературі немає.

Виходячи з обсягу даної роботи, зважаючи на важливість дослідження цього питання для сучасної теорії ОРД, кримінального процесу та криміналістики, автор ставить за мету дослідити становлення розшукової діяльності, її сутність і визначити місце в кримінальному процесі в 1917–1925 рр.

Слід зазначити, що після жовтневих подій 1917 р. та встановлення на більшій частині Російської імперії, у тому числі й в Україні, Радянської влади, яка повністю зруйнувала попередню організаційно-правову систему правоохоронних і судових органів та її інститути і розпочала розбудову нових, відбулися корінні зміни у сфері розшуку й використанні його результатів у кримінальному процесі. Провідну роль в розшуковій діяльності в цей період відігравав спеціальний орган – ВНК (ДПУ, ОДПУ), початок існування якого покладено постановою РНК Росії від 20 грудня 1917 р., відповідно до якої було створено Всеросійську надзвичайну комісію по боротьбі з контрреволюцією і саботажем (ВНК) [Див.: 5, с. 18-42]. З початку свого існування ВНК відмовилася від форм і методів кримінальної й політичної поліції царського режиму, проти яких завжди виступали революціонери. В основу її діяльності було покладено особистий розшук. Перші місяці функціонування цього органу показали хибність такого підходу [Див.: 5, с. 13-42]. Уже 1 грудня 1917 р. В. І. Ленін висловився про необхідність придушення імущих класів “тими засобами, якими вони придушували пролетаріат” [9; т. 35, с. 129]. Сутність діяльності цього органу в 1918 р. проголосив майбутній голова Всеукраїнської надзвичайної комісії (ВУНК) М. Я. Ладіс: “Ми не ведемо війни проти окремих осіб. Ми винищуємо буржуазію як клас. Не шукайте на слідстві матеріалів і доказів того, що обвинувачуваний діяв словом чи ділом проти Рад. Перше питання, яке ви маєте йому запропонувати, – до якого класу він належить, якого він походження, виховання, освіти або професії. Ці питання і повинні визначити долю обвинувачуваного. У цьому зміст і сутність червоного терору” [Цит. за: 6, с. 65]. У записці Наркомуніюстиції Д. І. Курському з приводу останнього В. І. Ленін наполягав “відкрито виставити принципове і політично правдиве (а не тільки юридично вузьке) положення, що мотивує суть і виправдання терору, його необхідність, його межі. Суд повинен не усунути терор; обіцяти це було б самообманом або обманом, а обґрунтувати й узаконити його принципово, ясно, без фальші і без прикрас.” [9; т. 45 с. 180]. Подібна тактика, яку радянські історики назвали відповідно – “білий терор”.

застосовувалася під час громадянської війни [Див.: 2].

Із настанням мирних буднів репресивна політика керуючої Комуністичної партії в Україні та її органів, які діяли на підставі класового принципу, наростала під гаслами "боротьби з куркулями", "ворогами народу" тощо аж до середини 50-х років ХХ ст. [Цит. за: 15, с. 92, 93], що негативно впливало на розвиток розшукової діяльності й використання її результатів у кримінальному процесі, у першу чергу у справах про державні злочини.

У лютому 1919 р. ЦК РКП(б) наголошував, що "НК створені, існують і працюють лише як прямі органи партії, за її директивами й під її контролем" [Цит. за: 10, с. 95], як органи "придушення контрреволюції" [9; т. 40, с. 109-117].

Розшукова діяльність була однією з основних функцій і органів міліції, створених у жовтні 1917 р. в Росії як адміністративні органи. А вже в жовтні 1918 р. було видано Декрет "Про робітничо-селянську міліцію" [14], який поряд з наданням їй адміністративних функцій уповноважував її: а) сприяти виконанню судових рішень (ст. 27); б) здійснювати розшуки й дізнання у кримінальних справах під керівництвом і за вказівками народних суддів і слідчих комісій (п. 1 ст. 28); в) виконувати доручення судових чи слідчих органів по затриманню й доставці до суду для допиту обвинувачених; г) затримувати підозрюваних у злочинах і супроводжувати їх до місцевих народних судів чи слідчих комісій за належністю (п. 2 ст. 28). Особливо в цьому Декреті підкреслювалася вимога про необхідність юридичного закріплення дій органів міліції при проведенні дізнання. У п. 5 ст. 26 цього документа містилися вимоги щодо складання актів і протоколів про злочини – як виявлені самою міліцією, так і такі, що стали їй відомі із заяв установ чи окремих осіб. У п. 2 ст. 28 працівникам міліції пояснювалася необхідність у кожному випадку затримання складати протокол "з точним позначенням місця, дня й часу затримання, а також підстави застосування цього заходу". При проведенні дізнання у випадках невідкладності для недопущення приховання слідів злочину працівники міліції могли й за своєю ініціативою робити огляди, виїмки й обшуки. Однак вони зобов'язані були негайно повідомити про це найближчий народний суд чи слідчу комісію, а доказове значення результатів останніх визнавалося лише за умови, якщо у їх проведенні брали участь поняті.

В Україні Декретом РНК від 9 лютого 1919 р. "Про організацію міліції" у складі НКВС було створено робітничо-селянську міліцію для охорони революційного порядку, особистої безпеки громадян і боротьби з кримінальними злочинними елементами [12]. Декретом РНК України від 18 квітня 1919 р. "Про організацію кримінального розшу-

ку” [4; 1919. – № 23 (50). – 18 апр.] при контрольно-слідчому відділі НКЮ створено секцію судово-кримінального розшуку й відповідні секції при контрольно-слідчих підвідділах губернських, повітових та міських виконкомів. На місцях для проведення дізнання у кримінальних справах створювалися органи судово-кримінальної міліції, підпорядковані секції судово-кримінального розшуку. Структура цих секцій та органів судово-кримінальної міліції, порядок їх функціонування визначалися інструкціями НКЮ, зокрема Положенням про органи кримінального розшуку й судово-кримінальної міліції, затвердженим постановою НКЮ від 11 травня 1919 р. [4; 1919. – № 39 (66). – 11 мая], згідно з яким органи судово-кримінального розшуку й судово-кримінальної міліції були допоміжними щодо судово-слідчого апарату при розкритті злочинів і перебували в безпосередній залежності від нього й колегії громадських обвинувачів. Судово-кримінальна міліція, будучи гласним виконавчим органом, підпорядковувалася завідуючому секцією судово-кримінального розшуку й виконувала всі доручення його й інших співробітників судово-кримінального розшуку: провадила дізнання, допити, огляди, обшуки й арешти, керуючись при цьому вказівками вищезазначених працівників розшуку. Відповідно до § 49 Положення агенти (теперішні оперуповноважені) повинні були по можливості знати весь злочинний світ свого району, здійснювати неослабне спостереження за злочинним елементом, попереджувати злочини, а також провадити розшук підозрюваних у вчиненні злочинів, предметів і слідів, які можуть сприяти їх розкриттю. Для затримання останніх агенти використовували міліціонерів судово-кримінальної міліції або допомогу приватних осіб. Крім штатного персоналу (агентів) при розкритті й розслідуванні злочинів ці секції використовували філерів (осіб, які не перебували на службі, але надавали інформацію для розкриття злочинів, розшуку викраденого й затримання злочинця за відповідну плату – §57). Керуючий справами судово-кримінального розшуку, інспектори й помічники, агенти-керівники й агенти, повинні були виконувати свої обов'язки негласно (§62). Слід зазначити, що в Положенні інститут філерів застосовувався в широкому розумінні, оскільки це поняття охоплювало не лише осіб, які здійснювали зовнішнє спостереження, а й інформаторів, які виконували внутрішнє спостереження [Див.: 3, с. 26].

Організаційно-правова структура розшукової і слідчо-судової діяльності, яка склалася на той час, в умовах високого рівня злочинності була неефективною і викликала дискусії щодо необхідності подальшої реорганізації та її напрямків. Так, у лютому 1919 р. Головним управлінням міліції та Центроорозшуком зазначалося, що розслідування зло-

чинів не є функцією кримінального розшуку і що головним його завданням є розкриття злочинів за допомогою проведення розшукових заходів [Див.: 17, с. 104]. На протигагу цій думці висловлювалося міркування, що органи дізнання можуть і повинні сполучати розслідування з іншими функціями, покладеними на них.

З метою реалізації зазначеної тенденції в лютому 1920 р. на засіданні представників НКЮ і НКВС було розглянуто питання про об'єднання слідчих органів НКЮ з кримінально-розшуковими апаратами НКВС, тобто намічалось повне злиття розшуку, дізнання й попереднього слідства [11]. Ця ідея була позитивно сприйнята керівництвом ВНК, яке зробило висновок, що для покращання організації розшукової діяльності і слідчої роботи треба ліквідувати інститут слідчих і передати їх функції оперативним підрозділам, що й було ухвалено в лютому 1920 р. на IV Всеросійській конференції надзвичайних комісій [Див.: 18, с. 12]. У 1920–1938 рр. попереднє (досудове) слідство в органах державної безпеки провадилося оперативними працівниками [Див.: 1, с. 87; 20, с. 86]. Довгий час у радянській доктрині вважалося, що таке рішення зумовлювалося “об’єктивною необхідністю” [Цит. за: 28, с. 88].

Однак, як свідчать архівні матеріали (організаційно-розпорядчі й аналітичні документи, кримінальні й оперативно-розшукові справи) того часу, сполучення оперативно-розшукової і слідчої діяльності в одному підрозділі ВНК в руках однієї особи не тільки не мало позитивного впливу на поліпшення цих двох видів діяльності, а й створило певні труднощі як у розслідуванні кримінальних справ, так і в оперативно-розшуковій роботі, а обґрунтовувалося лише чинниками суб’єктивного характеру [Див.: 18, с. 12, 13]. Більше того, це було однією з причин, що дала можливість перетворити органи державної безпеки на карально-репресивну машину правлячого режиму, яка грубо порушувала права людини.

У квітні 1920 р. Колегія НКВС РРФСР ухвалила визнати необхідним злиття кримінального розшуку і слідства [Див.: 19, с. 42]. У зв'язку з прийняттям цього рішення були навіть розроблені проекти Положення й Інструкції про слідчо-розшукову міліцію, де окреслювалося коло повноважень працівників кримінального розшуку і слідчих усеїдині слідчо-розшукового апарату. Працівники кримінального розшуку повинні були вести розшук злочинців, а слідчий – координувати і спрямовувати їх дії, перевіряти й закріплювати виявлені докази [Див.: 19, с. 43].

Третій Всеросійський з'їзд діячів радянської юстиції, що відбувся в червні 1920 р., не підтримав ідею створення єдиного слідчо-

розшукового апарату і висловився за збереження існуючого на той час порядку розслідування кримінальних справ. Але недосконалість законодавства в питаннях регламентації дій по виявленню і фіксації обставин учинення злочинів і діяльності органів, уповноважених на їх проведення, було очевидним. У цей період на практиці дізнання у кримінальних справах провадилося в такий спосіб, що розслідувати в повному обсязі більшість кримінальних справ стала міліція, у зв'язку з чим на цьому з'їзді відзначалося, що слідчі комісії поступово перестали одержувати справи для проведення розслідування, яке розпочиналося й закінчувалося міліцією. Вважалося, що основною причиною такого становища була велика кількість чинених злочинів за явним браком чисельності слідчих комісій, які не встигали розслідувати кримінальні справи [11].

Важливого значення для подальшого розвитку розшукової діяльності набуло затверджене 3 квітня 1920 р. РНК УРСР Положення про організацію кримінального розшуку в складі органів НКВС [Див.: 27, с. 33]. Загальні положення цього нормативного акта було конкретизовано в інших відомчих документах. Так, в Інструкції Центrorозшуку УРСР від 6 серпня 1920 р. [Див.: 3, с. 27; 27, с. 34] зазначалося: відділення кримінального розшуку мають за мету попередження злочинів, що готуються, розкриття вчинених і припинення розпочатих злочинів за допомогою негласної агентури й шляхом зовнішнього спостереження. Водночас діяльності негласної агентури й зовнішнього спостереження Інструкція не регламентувала. Це питання віднесли до компетенції губернських підрозділів кримінального розшуку.

Суттєвий вплив на підвищення ефективності розшукової діяльності мала постанова РНК УРСР від 25 жовтня 1921 р., № 58/119, що надала права НКВС створювати при Центральному управлінні кримінального розшуку допоміжні апарати для боротьби з кримінальними злочинами [Див.: 25, спр. 905, 957]. Важливими нормативними актами, якими закладалися правові, організаційні й тактичні підвалини агентурної роботи, організації розшуку й використання його результатів у кримінальному процесі, були: а) Положення про секретно-оперативний відділ ВНК, прийняте IV конфедерацією надзвичайних комісій 6 лютого 1920 р. та затверджене колегією ВНК [Див.: 5, с. 6, 603]; б) Наказ ВНК № 216 від 17 липня 1921 р. про введення в дію Інструкції про інформаторську службу, розробку справ, про секретну агентуру й про ведіння агентурної роботи [Див.: 5, с. 604]; в) Інструкція від 2 січня 1922 р. щодо організації секретної агентури в установах кримінального розшуку [Цит. за: 21, с. 29]. Так, в останній зазначалося, що "секретна агентура організується для попередження й розкриття всякого роду

злочинів шляхом завчасного інформування про злочини, які готуються, і для збору відомостей, що сприяють розкриттю вже вчинених злочинів". В Інструкції ВНК від 15 травня 1919 р. вказувалося, що до проведення першочергових слідчих дій слід приступати лише "за наявності обґрунтованих на це даних, які підтверджуються документами або встановлені спостереженням, а саме: а) перехват листування; б) повідомлення або заяви установ чи осіб, а також агентів розшуку..." [Цит. за: 18, с. 29].

Подальший розвиток нормативно-правового регулювання кримінального розшуку призвів до відокремлення агентури від розвідки, що було закріплено Інструкцією про організацію секретної агентури й інформування в установах кримінального розшуку УРСР, яка регламентувала діяльність цих підрозділів, оголошену Наказом по кримінальному розшуку республіки № 19 від 6 лютого 1923 р. [Див.: 13, с.117; 27, с. 42]. 18 вересня 1924 р. НКВС затверджено Інструкцію про порядок діяльності губернсько-міських відділів кримінального розшуку УРСР, у якій поруч з питаннями організації взаємодії апарату кримінального розшуку з органами міліції, державної безпеки, судово-слідчими установами регламентувався й порядок проведення дізнання, а також діяльності агентурно-розшукового відділення, до складу якого входила група розвідки, яка здійснювала зовнішнє спостереження з метою розкриття особливо тяжких злочинів. Таким чином було покладено початок формуванню основних інститутів розшукової діяльності: служби розшуку, агентурного апарату, служби негласного спостереження (розвідки) та ін., які знайшли свій подальший розвиток у більш пізніх нормативно-правових актах, що мало значення і для кримінального процесу. Саме в цей період виникають в нормативному обігу поняття "розвідка" (кримінальна), "розвідник", а термін "агент" у нормативних актах і наукових джерелах того часу мав dvojake значення: особа, яка співробітничала з розшуковими органами на негласній оплатній позаштатній основі, і негласного кадрового працівника розшуку. Терміном "розвідка" в подальшому позначалися один із видів діяльності органів міліції і назва підрозділів зовнішнього спостереження [Див.: 3, с. 162-164]. В органах державної безпеки відповідні підрозділи називалися "зовнішня розвідка" [Див.: 7]. Розшукова діяльність у розглядуваний період не була предметом наукових досліджень фахівців у цій галузі. Не випадково перші спроби підвести теоретичну базу під цю діяльність зробили криміналісти [30; 31], чим пояснюється те, що розшукова діяльність аж до 50-х років ХХ ст. вважалася предметом криміналістики [Див.: 8, с. 54, 55].

Першою спробою вдосконалити процесуальну діяльність стала кодифікація радянського законодавства. На ІІІ сесії ВЦВК ІХ скликання 25 травня 1922 р. прийнято перший радянський Кримінально-

процесуальний кодекс РРФСР [23], у якому процесуальні норми були приведені в систему. В Україні перший КПК було прийнято 13 вересня 1922 р. [22]. Основні його положеннях повністю співпадали з КПК РРФСР. Попереднє розслідування набуло рис змішаної форми процесу. У першу чергу ці риси проявилися в організаційній і процесуальній незалежності слідчого. Слідчий залишався в судовому відомстві, що дозволяло приймати рішення безогляду на думку прокурора чи органу дізнання. Призначення слідчих на посаду, передача справ з одного слідчого органу в інший, відсторонення слідчого від провадження у справі здійснювалися згідно зі ст. 127 КПК УРСР 1922 р. тільки губернськими судами. Скарги на дії слідчого також розглядалися судом (ст. 216 КПК УРСР). Органи ж дізнання були підлеглі прокуророві [16] і здійснювали функцію обвинувачення. На органи дізнання покладался обов'язок уживати заходів до того, щоб до початку попереднього слідства були збережені сліди злочину і щоб для підозрюваного була усунута можливість приховатися (ст. 103 КПК).

Однак ці кодекси мали істотні недоліки: вони нечітко фіксували право органів дізнання вести розслідування в повному обсязі; не містили регламентації повноважень органів дізнання у справах, що не вимагають проведення попереднього слідства. Ці питання вирішив Кримінально-процесуальний кодекс РРФСР, затверджений ВЦВК 15 лютого 1923 р. [24], який до органів дізнання відніс: органи міліції і кримінального розшуку, органи політичного управління, органи податкової, санітарної, технічної, торгової інспекцій, інспекції праці у справах (віднесених до їхнього відання), "урядові заклади й посадові особи у справах про незаконні дії підлеглих їм посадових осіб, які можуть здійснювати дізнання про такі, з тим, що справа протягом трьох днів передається за підсудністю, якщо вона не направлена в адміністративному порядку" (п. 3 ст. 97 КПК РРФСР). З наведеного переліку видно, що правом провадити дізнання було наділено досить широке коло державних органів.

Слід звернути увагу також на те, що під дізнанням в КПК РРФСР 1923 р. розуміли й дії органів дізнання, спрямовані на встановлення ознак складу злочину в "незакономірних" діяннях, а не тільки на розслідування злочинів. Обсяг повноважень органів дізнання по розслідуванню злочинів розрізнявся "залежно від того, діють вони у справах, у яких проведення попереднього слідства є обов'язковим, або ж у справах, у яких їх акти можуть послужити підставою для передачі обвинувачених до суду без проведення попереднього слідства" (ст. 98 КПК РРФСР). Орган дізнання не обмежувався у виборі способів фіксації доказів і міг провадити будь-як слідчі дії по виявленню доказів. За від-

сутності будь-яких обмежень у таких справах виходить, що орган дізнання при бажанні цілком міг розслідувати і справи, підслідні слідчим. Більше того, КПК 1923 р. закріплював цю можливість: "Слідчий, якщо визнає матеріали дізнання, що надійшли до нього, цілком повними і справу достатньо роз'ясненою, вправі не провадити попереднього слідства або ж обмежитися проведенням окремих слідчих дій" (ст. 11 КПК РРФСР).

Наступним кроком у зазначеному напрямку була Постанова II сесії ВЦВК РРФСР XI скликання від 16 жовтня 1924 р., якою вносилися істотні зміни до КПК РРФСР. Відтепер на слідчого покладалася відповідальність за безпосереднє керівництво дізнанням. При цьому загальний нагляд за розслідуванням здійснював прокурор. Саме слідчий тепер був зобов'язаний вирішувати питання про проведення органами дізнання низки процесуальних дій, у тому числі щодо визначення психічного стану підозрюваного, забезпечення цивільного позову, відсторонення обвинуваченого від посади. Ці питання слідчий мав вирішувати й у справах, у яких проведення попереднього слідства не було обов'язковим. Інакше кажучи, він усе більше й більше здійснював функцію обвинувачення: припиняв кримінальні справи, попереднє розслідування у яких провадили органи дізнання, або складав у них відповідну постанову і направляв їх до суду (ст. 105 КПК в ред. 1924 р.).

Отже, в досліджуваній період сутність розшуку полягала у виявленні ознак злочинів та осіб, які їх вчинили, а також джерел інформації про них спеціальними засобами та формами, наслідуваними від попереднього царського режиму. Діяльність органів та осіб, які провадили розшук, мала класовий, ідеологічний характер. У цей час були започатковані основні інститути розшукової діяльності СРСР. Діяльність розшуку регламентувалася в основному на підзаконному відомчому рівні. У кримінальних справах про державні злочини, що належали до компетенції органів ВНК, функції розшуку, дізнання й попереднього (досудового) слідства з лютого 1920 р. були злиті й поклалися на оперативні підрозділи. Органи міліції здійснювали лише розшук і дізнання в загальнокримінальних справах. У жодному з КПК 1922 р. союзних республік, у тому числі й КПК УРСР, не містилося норми, яка прямо вказувала б на можливість використання в інтересах кримінального процесу розшукових заходів, і тільки у ст. 93 КПК РРФСР 1923 р. зазначалося, що "анонімні заяви можуть бути приводом до порушення кримінального переслідування лише після попередньої перевірки їх органом дізнання".

Проте КПК УРСР 1922 р. передбачав як привід до порушення кримінальної справи безпосередній розсуд органу дізнання, а для прове-

дення окремих слідчих дій як органом дізнання, так і слідчим – “достатні підстави”. Це свідчить про те, що використання результатів розшукової діяльності все ж таки могло мати місце і при порушенні кримінальної справи, і при проведенні окремих слідчих дій. Використання результатів розшукової діяльності як доказів у кримінальному процесі КПК не передбачалося. Окрім того, на практиці результати розшукової діяльності використовувалися також і в організаційно-тактичних цілях як орієнтуюча інформація. Саме це питання і є перспективним для подальшого дослідження в даному напрямку.

Список літератури: 1. *Акимов В. И.* О роли и месте следственного аппарата в системе органов государственной безопасности // Тр. Высш. школы КГБ СССР. – 1983. – № 30. – С. 85-93. 2. *Балковский П. М.* Війна без флангів: партизансько-повстанська боротьба українського народу проти білогардійців та інтервентів у 1918-1920 рр. – К.: Наук. думка, 1966. – 300 с. 3. *Гапон О. А., Шинкаренко І. Р.* Оперативно-розшукові і розвідувальні заходи: нормативне регулювання. – К.: РВВ МВС України, 2002. – 312 с. 4. *Известия ВУЦИК и Исполкома Киевского совета рабочих депутатов.* 5. *История советских органов государственной безопасности: Учебник / Ред. кол.: Чебриков В. М. и др.* – М.: ВКШ КГБ, 1977. – 640 с. 6. *Калужный Р. А., Чубатенко В. Г.* Тюремна репресія // Наук. вісн. Дніпропетр. юрид. ін-ту МВС України. – Вип. 1. – Дніпропетровськ, 2000. – С. 62-66. 7. *Коляда Л. М.* История возникновения и развития подразделений оперативного документирования // Информ. вісн. Управління: операт. документування СБУ. – К., 1998. – № 4/25. – С. 4-22. 8. *Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / Под. ред. Т. В. Аверьяновой и Р. С. Белкина.* – М.: Изд-во Акад. МВД РФ, 1997. – 400 с. 9. *Ленін В. І.* Повне зібрання творів. – М.: Політвидав, 1969. 10. *Маймескулов Л. Н., Рогожин А. И., Стаиш В. В.* Всеукраинская чрезвычайная комиссия (1918-1922). – 2-е изд. – Х.: Основа, 1990. – 345 с. 11. *Материалы Народного Комиссариата юстиции.* – Вып. 11-12. – Петроград, 1921. – С. 18. 12. “Об организации милиции” Декрет Совета народных комиссаров Украины // СУ Украины за 1919 год. – Ч. I. – Изд-е 3-е. – № 7. – Ст. 96. 13. *Ольшевский К. М.* Правове регулювання агентурної роботи кримінального розшуку України в перші роки Радянської влади (1919-1925 рр.) // Шляхи вдосконалення оперативно-розшукової діяльності: Зб. наук. пр. / Гол. ред. В. Л. Ортинський – Львів: Львів. ін-т внутр. справ при НАВС України, 2002. – С. 113-119. 14. “О рабоче-крестьянской милиции (Положение)”. Декрет Всероссийского центрального исполнительного комитета Советов и Совета народных комиссаров // Системат. сб. важнейш. декретов (1917-1920). – М., 1920. – Ст. 94. 15. *Подкуп Ю.* “Вінницький обласний відділ ДПУ повідомляє...” // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ // Наук. і док. журн. – К., 1997. – №1/2. – С. 90-108. 16. *Положение о прокурорском надзоре // СУ УССР. – 1922. – № 36. – Ст. 424.* 17. *Портнов В. П.* Процессуальные формы дознания в первые годы Советской власти (1917-1920) // Правоведение. – 1969. – № 2. – С. 102-105. 18. *Сабуров И. А.* Предварительное расследование в органах Всероссийской чрезвычайной комиссии: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1972. – 44 с. 19. *Сергеев А. Б.* Особенности формирования органов дознания в России // История государства и права, 2002. – № 5 -С. 39-46. 20. *Сергеев К. И.* Следователь и его место в органах государственной безопасности. – М.: ВКШ КГБ, 1970. – 106 с. 21. *Смирнов С. А.* Сборник нормативных актов и методических материалов по работе аппаратов оперативной службы (разведки) органов внутренних дел (Извлечение). – М.: Акад. МВД СССР, 1980 – 74 с. 22. *Уголовно-процессуальный кодекс / СУ УССР. – 1922. – № 41. – Ст. 440.* 23. *Уголовно-процессуальный кодекс РСФСР / СУ РСФСР. – 1922. – № 20-21. – Ст. 230.*

24. Уголовно-процессуальный кодекс РСФСР с изм. и доп., внес. II сессией ВЦИК X созыва // СУ РСФСР. – 1923. – №7. – Ст. 106. 25. ЦДАВО. – Ф. 6. – Оп. 1. 26. Чисников В. Н. Правовое регулирование оперативно-розыскной деятельности уголовного розыска Украины в период восстановления народного хозяйства (1924-1925 гг.) // Пробл. совершенств. опер.-розыск. деятельности органов внутр. дел. – К.: КВШ МВД СССР, 1984. – С. 130-139. 27. Чисников В. Н. Правовое регулирование оперативно-розыскной деятельности аппарата уголовного розыска Украины в первые годы Советской власти (1919-1923 гг.) // Тр. Киев. высш. шк. МВД СССР. – 1981. – С. 32-44. 28. Чистяков Н. Ф. Осуществление принципа социалистической законности в расследовании уголовных дел органами государственной безопасности: Дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1968. – 228 с. 29. Оперативно-розыскная деятельность: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Обвинского, А.Ю. Шумилова. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 794 с. 30. Якимов И.Н. Практическое руководство к расследованию преступлений. – М.: НКВД РСФСР, 1924. – 210 с. 31. Якимов И.Н. Современное искусство // Адм. вестн. – 1925. – № 4. – С. 12-23.

Надійшла до редакції 10. 10. 2003 р.

УДК 347.963

В.В. Сухонос, канд. юрид. наук, доцент

Українська академія банківської справи, м. Суми

ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ СУЧАСНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Дослідженням функцій прокуратури присвячено досить багато наукових праць. У різні часи цій проблемі приділяли увагу такі відомі українські вчені-правознавці, як В.В. Долежан, Л.М. Давиденко, Ю.С. Шемшученко, М.І. Руденко, М.Г. Якимчук, М.І. Косюта [Див.: 1; 3; 6; 8; 9; 10] та ін. Але на сьогодні практично відсутні дослідження діяльності цієї правової структури з точки зору визначення її місця в механізмі сучасної держави в цілому з урахуванням особливостей правових систем різних країн та інших чинників, що впливають на вибір певної функціональної її моделі.

Як у російській, так і в українській мові термін „прокуратура” походить від латинського дієслова „procurare” – піклуватися. Власне, термін „прокуратура” в сучасному світі досить мало поширений. У романських державах цей інститут найчастіше має назву „публічне міністерство” (Ministerio Publico, Ministère public) або „фіскалія”; у Німеччині – „служба державного повіреного” (Staatsanwaltshaft), у Чехії – „державне заступництво”, у США аналогічний прокуратурі інститут має назву „аторнейська служба” [Див.: 7]. Але незалежно від назви і форми організації на зазначені інститути покладено схожі завдання, які й становлять таку найважливішу функцію держави, як забезпечення законності.

У контексті досліджуваної проблеми під терміном „прокуратура” будемо мати на увазі: (а) систему функцій, за допомогою яких забез-